

Delinkventinio elgesio vaikų resocializacija nepilnamečių vidutinės priežiūros sistemoje

Kęstutis Vitkauskas

*Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, 08303 Vilnius*

Straipsnyje analizuojamos elgesio sutrikimų turinčių nepilnamečių resocializacijos problemos, taikant jiems vidutinės priežiūros priemonę, kada jie siunčiami į vaikų socializacijos centrus. Aptariami resocializacijos sistemos teisinio reglamentavimo, institucinių pokyčių vaiko justicijos srityje klausimai, atskleidžiamos „Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo“ įgyvendinimo problemos. Formuluojama išvada, kad delinkventų vaikų resocializacijos sistema veikia neefektyviai ir kad pagrindiniai nustatytos problemos komponentai yra šie: tinkamai nereguliuota įstatyminė bazė; nebaigta kurti vaikui vidutinę priežiūrą teikiančių institucijų struktūra; reikiamos kvalifikacijos specialistų trūkumas, ribotos galimybės tobulinti kvalifikaciją; nepakankamas tarpžinybinis bendradarbiavimas.

Raktažodžiai: *vaiko vidutinės priežiūros sistema, delinkventinis vaikų elgesys, nepilnamečių justicija.*

Keywords: *child's average care system, delinquent behaviour of underage, juvenile justice.*

Įvadas

Pastaruoju metu Lietuvoje vis dažniau atkreipiamas dėmesys į nepilnamečius delinkventus ir jų daromus nusikaltimus, pabrėžiant per 20 pastarųjų metų beveik dvigubai padaugėjusių jų padaromų nusikaltimų, nemažėjančią pakartotinai nusikalstančiųjų dalį, taip pat vis jaunėjančių delinkventų amžių [20]. Kovai su šiuo reiškiniu būtinas kompleksas priemonių, iš kurių viena – efektyvios delinkventų nepilnamečių resocializacijos sistemos sukūrimas ir tinkamų prevencinių priemonių taikymas.

Mokslinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad vaikams, kuriems sunkiai sekasi laikytis visuotinai priimtų taisyklių, reikalingos valstybės institucijų teikiamos korekcinės paslaugos, o resocializacija laikytina tinkamu nepilnamečių nusikalstamumo sprendimo būdu [1; 4; 9].

Kęstutis Vitkauskas - Mykolo Romerio universiteto Policijos veiklos katedros docentas, humanitarinių mokslų daktaras. Associate Professor at the Department of Police Activities, Mykolas Romeris University, Doctor of Humanitarian Sciences.
E. paštas / e-mail: k.vitkauskas@mrni.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2010 m. birželio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2010 m. rugpjūčio mėn.

Siekis mažinti nepilnamečių nusikalstamumą, koreguoti delinkventinį elgesį, taip pat įsipareigojimai tarptautinei bendrijai lėmė pastarojo dešimtmečio Lietuvoje vykdomos nepilnamečių justicijos politikos strategines kryptis ir uždavinius. Šiuo laikotarpiu buvo stebimas padidėjęs valstybės institucijų dėmesys nepilnamečių delinkvencijai, kuris reiškėsi programų, strategijų, naujų įstatymų gausa ir tam tikrais instituciniais pokyčiais nepilnamečių justicijos srityje. 1999 m. pradėta nepilnamečių justicijos reforma, priimtos *Nepilnamečių justicijos 1999-2002 ir 2004-2008 metų programos* [15], 2007 m. priimtas *Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* (toliau – VMVPĮ), kurio tikslas – sukurti vaiko, turinčio elgesio sutrikimų, socializacijai, ugdymui ir socialinės pagalbos teikimui skirtą vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, padėsiančią vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį ir išsiugdyti prasmingo gyvenimo sampratą [11].

Delinkventinio elgesio vaikų resocializacija rūpinasi daugelis valstybės ir nevyriausybinų organizacijų. Deja, ne visada jos suvienija savo pastangas bendram darbui, dar trūksta veiksmų koordinacijos, vientisos darbo sistemos. Nepilnamečių nusikalstamumo statistika [20], Žmogaus teisių stebėjimo instituto, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Paramos vaikams centro ir kitų organizacijų atliekami tyrimai ir stebėjimai atskleidžia delinkventinio elgesio vaikų resocializacijos sistemos netobulumą bei minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių užtikrinimo trūkumus [13; 18]. Šios aplinkybės suponuoja straipsnio tikslą – *atskleisti resocializacijos problemas nepilnamečių vidutinės priežiūros taikymo sistemoje ir pateikti rekomendacijas, kaip gerinti esamą padėtį*. Taigi straipsnyje analizuojamos nepilnamečių resocializacijos minimalios ir vidutinės priežiūros įstaigų ir priemonių sistemos kūrimo ir teisinio reguliavimo problemos, aptariamas vidutinės priežiūros taikymo efektyvumas vaikų socializacijos centruose.

Šiame straipsnyje resocializacijos sistemos analizė siejama su tam tikra socialine grupe, t. y. teisėtvarkos pažeidimus padariusiais nepilnamečiais – vaikais, kurie įtariami pažeidę teisę arba pripažinti ją pažeidę, tačiau jiems nėra taikomas suėmimas, areštas ar laisvės atėmimo baudmė. Analizuojant nepilnamečių, linkusių nusikalsti, resocializacijos sistemą, bus apsiribojama vidutinės priežiūros teisinės ir institucinės aplinkos analize.

Klausimai, susiję su nepilnamečių nusikalstama veikla, resocializacijos procesu, Lietuvoje dažnai adresuojami teisėsaugos institucijoms ir plačiai nagrinėjami teisės ir kriminologijos mokslų srityse [2; 3; 4; 9]. Nepilnamečių resocializacijos sistemos ir vidutinės priežiūros taikymo efektyvumas viešojo administravimo kontekste, viešųjų paslaugų požiūriu Lietuvos mokslinėje literatūroje neaptartas.

1. Delinkventinio elgesio nepilnamečių resocializacijos sistemos kūrimo prielaidos

Mokslinėje literatūroje vaiko vidutinės priežiūros samprata apibrėžiama kaip socialinė, psichologinė, pedagoginė ir kitokia pagalba, teikiama nepilnamečiams specialiosiose auklėjimo įstaigose (vaikų socializacijos centruose), kuria siekiama teigiamų nepilnamečių elgesio pokyčių. Vidutinės priežiūros priemonės teismo leidimu skiria savivaldybės, kurioje vaikas gyvena, administracijos direktorius. Ši priemonė gali būti skiriama nepilnamečiui: 1) kuris padarė nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčią veiką, tačiau jam nebuvo sukakęs *Baudžiamajame kodekse* (toliau – BK) numatytas

baudžiamosios atsakomybės amžius; 2) kuris nuolat daro administracinius teisės pažeidimus, tačiau jam nebuvo paskirta administracinė nuobauda; 3) kuriam pritaikius minimalios priežiūros priemonės nebuvo pasiekta teigiamų jo elgesio pokyčių. Taip pat ši priemonė gali būti taikoma BK 82 str. numatytais atvejais, kai skiriama auklėjamojo poveikio priemonė – atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą.

Vaikų socializacijos centrai – viena iš grandžių nepilnamečių įstaigų sistemoje. Jiems tenka pareiga suteikti elgesio sutrikimų turinčiam nepilnamečiui įvairiapusę pagalbą, padėti integruotis į visuomenę, perimant priimtina vertybių sistemą. Lietuvoje šių įstaigų paskirtis, teisinis statusas ir funkcijos kito priklausomai nuo valstybėje vyravusio požiūrio į delinkventų vaikų resocializaciją.

Siekį kurti efektyvią delinkventų vaikų resocializacijos sistemą lėmė nepilnamečių nusikalstamumo statistika (žr. 1 lentelę) ir Lietuvos įsipareigojimai tarptautinei bendrijai – pritaikyti nepilnamečių justicijos sistemą prie Jungtinių Tautų reikalavimų.

1 lentelė. Nepilnamečių padarytos nusikalstamos veikos 1990–2007 m.

Metai	1990	1992	1994	1996	1998	1999	2000
Ištirta nusikalstamų veikų	1928	2747	2177	5348	4977	5070	5519
Palyginti su bendru asmenų, kaltinamų padariusius nusikalstamas veikas, skaičiumi, <i>proc.</i>	16,3	14,6	14,3	5,3	13,1	13,3	14,3
Pakartotinai padarę nusikalstamas veikas, <i>proc.</i>	13,4	15,3	16,2	16,4	17,8	17,7	19,6
Nusikalstamų veikų skaičius 100 tūkst. gyventojų	-	-	123	148	140	143	157

Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ištirta nusikalstamų veikų	5396	5152	4058	5021	4759	4244	4051
Palyginti su bendru asmenų, kaltinamų padariusius nusikalstamas veikas, skaičiumi, <i>proc.</i>	13,8	13,7	13,8	15,2	15,9	14,4	15,0
Pakartotinai padarę nusikalstamas veikas, <i>proc.</i>	21,4	22,8	23,1	23,2	22,4	23,0	23,2
Nusikalstamų veikų skaičius 100 tūkst. gyventojų.	155	148	117	146	139	125	120

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro duomenimis. <http://www.nplc.lt/sena/stat/asm/asm9.htm>

JT Vaiko teisių konvencijos [8] 37 str. reikalavimas vaiko areštą, sulaikymą ar įkalinimą taikyti tik kaip kraštutinę priemonę Lietuvos teismų praktikoje nebuvo tinkamai įvertintas: palyginti su Europos Sąjungos valstybių praktika, daugeliui nuteistų nepilnamečių buvo skiriama laisvės atėmimo bausmė, o ne alternatyvios prevencinio poveikio priemonės. Pavyzdžiui, 1996 m. laisvės atėmimo bausmė buvo skirta 46 proc. nuteistųjų, o

40 proc. nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės vykdymas buvo atidėtas. Tik 3 proc. jaunuolių buvo nubausti pataisos darbais, 9 proc. - pinigine bauda [21, p. 28]. Pagal BK 61 str. į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus kasmet vidutiniškai buvo siunčiama 50–60 nepilnamečių. Dar apie 20–30 vaikų iki 14 metų kasmet į šiuos namus buvo nukreipiama pagal *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo* 49 str. [15]. Tokios priverčiamojo auklėjamojo pobūdžio priemonės - įpareigojimas savo darbu pašalinti materialinę žalą ar namų priežiūra - teismų praktikoje buvo naudojamos itin retai.

Labiausiai nepilnamečių kriminogeninę situaciją lėmė socialiniai-ekonominiai pokyčiai atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Neatmestina ir teismų praktikos įtaka. Kita vertus, didėjęt vaikų nusikalstamumui buvo stebimi ir to meto nepilnamečių pataisos sistemos trūkumai. Šios aplinkybės suponavo būtinybę sukurti alternatyvių laisvės atėmimui auklėjimo priemonių sistemą, suvokiant ją ne vien kaip bausmių administravimo ar vykdymo priemonę, bet labiau kaip jaunų teisės pažeidėjų resocializacijos ir rehabilitacijos galimybę.

2. Vaiko vidutinės priežiūros sistemos kūrimas

Lietuvoje iki 2008 m. veikė keturi, dar sovietmečiu įkurti, specialieji vaikų globos ir auklėjimo namai (toliau – specialieji globos namai): Vėliučionių, Čiobiškio, Gruzdžių (skirti berniukams) ir Vilniaus (skirti mergaitėms). Teritorinio pasiskirstymo po apskritis požiūriu įstaigos buvo labai netolygiai išsidėsčiusios: Čiobiškio, Vėliučionių ir Vilniaus mergaičių globos namai - Vilniaus apskrityje, Gruzdžių – Šiaulių apskrityje. Tai apsunkino tarpžinybinį bendravimą tarp specialiųjų globos namų ir teritorinių vaiko globos įstaigų bei savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (toliau – VTAT). Netolygus teritorinis įstaigų paskirstymas apskrityse neatitiko ir *Havanos taisyklių* rekomendacijų steigti specialiąsias globos įstaigas kuo arčiau vaikų gyvenamosios vietos, kad būtų išvengta jų socialinės atskirties ir bendravimo su šeimos nariais ar artimaisiais apribojimų [6].

Svarbiu motyvu reformuoti nepilnamečių resocializacijos sistemą tapo 1995 m. JT *Vaiko teisių konvencijos* ratifikavimas ir įsipareigojimas tarptautinei bendrijai vadovautis JT *Konvencija* bei kitais rekomendacinio pobūdžio dokumentais [5; 6; 7; 8], kuriuose išdėstytos nepilnamečių justicijos sistemos tobulinimo rekomendacijos, akcentuojama, kad jos turėtų tapti minimaliu modeliu valstybėms narėms.

Vaiko vidutinės priežiūros institucijų ir priemonių sistemos kūrimas sietinas su 1999 m. prasidėjusia nepilnamečių justicijos reforma ir jai vykstant priimtų nepilnamečių justicijos programų vykdymu.

Pirmosios *Nepilnamečių justicijos 1999-2002 m. programos* tikslas – tobulinti nepilnamečių justicijos teisinį reguliavimą - buvo pradėtas įgyvendinti bendrame Lietuvos baudžiamosios sistemos reformos kontekste. 2003 m. įsigalioję 3 kodeksai - BK, *Baudžiamojo proceso kodeksas* ir *Bausmių vykdymo kodeksas* - naujai sureguliuavo nepilnamečių baudžiamąją atsakomybę, procesines teises ir garantijas, jiems paskirtų baudžiamųjų bausmių atlikimo tvarką. Svarbiausias jų akcentas, susijęs su nepilnamečių resocializacija, - auklėjamojo poveikio priemonės buvo svarbesnės nei nubaudo priemonės – bausmės ir išplėtos alternatyvių laisvės atėmimui bausmių taikymo galimybės. Naujojo BK 82 str. numatyta, kad vietoj laisvės atėmimo įkalinimo įstaigoje teismas

gali skirti alternatyvias bausmes, iš kurių viena – teismo sprendimu atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą nuo 6 mėnesių iki 3 metų, bet ne ilgiau kaip iki nepilnamečiui sueis 18 metų (BK 88 str.) [10]. Galimybė atiduoti vaiką teismo sprendimu ir įgaliotų institucijų teikimu į specialiąją auklėjimo įstaigą buvo numatyta ir *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo* (galioja nuo 1996 m.) 49 str. [14].

Kad teisės normos būtų veiksmingai taikomos ir turėtų auklėjamąjį poveikį delinkventams nepilnamečiams, reikėjo sukurti infrastruktūrą alternatyvioms priemonėms organizuoti, teisės aktuose apibrėžti tokių priemonių turinį ir jų vykdymą. Atitinkamai antroje *Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programoje* [15] buvo numatyta sukurti alternatyvių laisvės atėmimui poveikio priemonių taikymo institucijų sistemoje trijų lygių institucijas: 1) minimalios (bendros) priežiūros nepilnamečių įstaigos (savivaldybių lygmuo); 2) vidutinės priežiūros nepilnamečių įstaigos (apskričių lygmuo); 3) maksimalios (griežtos) priežiūros nepilnamečių įstaigos (šalies lygmuo). Kaip viena iš priemonių buvo numatyta reorganizuoti nepilnamečių vidutinės priežiūros įstaigas.

Vykdam šią programinę užduotį, Vyriausybė 2003 m. patvirtino Švietimo ir mokslo ministerijos parengtą *Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo koncepciją* (toliau – *Koncepcija*) [17]. Kai kurios *Koncepcijos* nuostatos iš karto buvo pradėtos įgyvendinti: Vyriausybės nutarimu 2003 m. birželio 25 d. Gruzdžių ir Čiobiškio specialiųjų globos namų steigėjo funkcijos iš Švietimo ir mokslo ministerijos perduotos regioninėms institucijoms – Vilniaus ir Šiaulių apskrities viršininkų administracijoms.

2004 m. buvo parengtas VMVPI projektas. Šio įstatymo tikslas – sukurti nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą. Projekte buvo numatyta minimalios ir vidutinės priežiūros įstaigų tinklą kurti regioniniu principu t. y. arčiau vaikų gyvenamosios vietos. Minimalios priežiūros įstaigų tinklą buvo siūloma plėtoti savivaldybių lygmeniu, vidutinės priežiūros – apskrityse. Tokiu būdu kiekvienoje apskrityje turėjo būti įkurti specialieji vaiko globos namai – atskirai berniukams ir mergaitėms. Mažesnėms apskritims palikta galimybė šias įstaigas steigti drauge. Taip buvo siekiama užtikrinti probleminių vaikų šeimos ryšių išsaugojimą ir stiprinti tarpinstitucinio bendradarbiavimo ryšius. Tačiau dėl užsitęsusių tarpžinybinių derinimų, įstatymo priėmimas užsitęsė ilgiau kaip 3 metus (įstatymas įsigaliojo nuo 2008 metų). Įstatymo priėmimo delsimas stabdė specialiųjų globos namų tinklo reorganizaciją, trukdė plėtoti vaiko resocializacijos sistemos pertvarkymą ir išspręsti įsisenėjusias vaiko vidutinės priežiūros taikymo problemas.

Viena iš tokių problemų – ydingas vaikų nukreipimo į specialiuosius globos namus teisinis pagrindas. Iki VMVPI priėmimo globos namų veiklą reglamentavo Vyriausybės 1995 m. patvirtinti *Specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų laikinieji nuostatai* [19], kurių 23 punkte buvo nurodyta, kad į šią įstaigą teismo sprendimu priimami 14-17 metų vaikai, tačiau pagal nuostatų 24 punktą atskirais atvejais nepilnametis į specialiuosius globos namus galėjo būti nukreipiamas ir be teismo sprendimo, t. y. su Švietimo ir mokslo ministerijos siuntimu (švietimo ir mokslo ministro įsakymu sudarytos tarpžinybinės komisijos). Pavyzdžiui, 2005 m. apie 70 proc. vaikų Čiobiškio ir Gruzdžių specialiuosiuose globos namuose buvo apgyvendinti tarpžinybinių komisijų sprendimu [13]. Taigi šiuo atveju vaiko laisvė faktiškai buvo ribojama vykdomosios valdžios sprendimu, vadovaujantis įstatymą lydimoju teisės aktu. Toks teisinis reguliavimas prieštaravo Lietuvos ir tarptautiniams vaikų teises bei teisėtus interesus reglamentuojantiems teisės aktams.

Dėl teisinio reguliavimo trūkumų ir užsitęsusio VMVPĮ priėmimo į globos namus siunčiamų vaikų mažėjo: nuo 185 vaikų 2002 m. iki 110 – 2006 m. [13]. Šį reiškinį galima paaiškinti tuo, kad Švietimo ir mokslo ministerija (toliau – ŠMM) dėl teisės aktų spragų (vaiko laisvė ribojama vykdomosios valdžios sprendimu), siekdama išvengti vaikų teisių pažeidimų, itin retais atvejais priimdavo sprendimus dėl nepilnamečių siuntimo į specialiuosius globos namus. Tačiau savivaldybių VTAT bei apylinkių inspektorių veiklos ataskaitų analizė rodo, jog mažėjantis vaikų skaičius specialiuose globos namuose neatspindėjo realaus šių įstaigų teikiamų paslaugų poreikio. Pavyzdžiui, vien Kauno apskrityje buvo priskaičiuojama apie 220 berniukų, Vilniaus apskrityje - apie 250 vaikų, kurie pagal elgesio ypatybes ar padarytus teisės pažeidimus galėjo būti ugdomi vidutinės priežiūros įstaigose [13]. Darytina išvada, jog Lietuvoje buvo reikalingos naujos vidutinės priežiūros įstaigos, tačiau teisinis reguliavimas neleido patenkinti šių įstaigų paslaugų poreikio.

Minėti teisinio reguliavimo trūkumai iš dalies lėmė ir globos namams skiriamų lėšų kiekį. Dėl vaikų globos įstaigų bendro finansavimo sistemos nebuvimo skirtingų apskričių ir pavaldumo globos namuose gyvenantiems vaikams išlaikyti buvo skiriamos nevienodos lėšos, pavyzdžiui: 2005-2007 m. Vėliučionių ir Vilniaus specialiuosiuose globos namuose vienam vaikui išlaikyti per mėnesį vidutiniškai buvo skiriama apie 4 tūkst. Lt, Čiobiškio - apie 2,8 tūkst. Lt (planinis vaikų skaičius - 30, metinis įstaigos biudžetas - 1 006 tūkst. Lt), Gruzdziuose - apie 1,8 tūkst. Lt (planinis vaikų skaičius - 30, metinis įstaigos biudžetas - 659 tūkst. Lt) [4]. Nevienodą finansavimą lėmė skirtumai tarp planuoto ir realus globos namuose gyvenančių vaikų skaičiaus: 2005 m. specialiuosiuose globos namuose gyveno apie 110 vaikų, kai iš viso galėjo gyventi 180 ir tokiu atveju vienam vaikui išlaikyti būtų reikėję mažiau lėšų [13].

Apibendrinant galima teigti, kad delsiant priimti VMVPĮ lėtėjo bendros auklėjimo poveikio priemonių sistemos kūrimas ir nepilnamečių vidutinės priežiūros įstaigų reorganizacija. Galimybė tęsti pradėtą reformą atsirado 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojus VMVPĮ.

VMVPĮ priėmimas padėjo teisinį pagrindą sukurti vaiko, turinčio elgesio sutrikimų, ugdymui pritaikytą nepilnamečių priežiūros priemonių sistemą. Vaiko priežiūros priemonių valdymas buvo pavestas ŠMM, turėjusiai koordinuoti apskričių viršininkų ir savivaldybių institucijų veiklą. Vaikų socializacijos centrų steigėjo funkcijos ir vidutinės priežiūros priemonių koordinavimas bei priežiūra apskrityse skirti apskričių viršininkams (nuo 2010 m. liepos 1 d. socializacijos centrų steigėju tapo ŠMM). Vidutinės priežiūros įstaigų sistemos funkcionavimas yra susijęs ne tik su ŠMM, kuriai pavesta kuruoti šią sritį, bet ir su kitų ministerijų valdymo sritimis. Manytina, jog savo tikslais specialiujų vaikų globos namų veikla yra artimiausia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos sričiai, kadangi švietimas tėra tik socialinės integracijos dalis. Pagrindinis tikslas keliamas specialiesiems vaikų auklėjimo ir globos namams, – socialinis ugdymas, pagalba ir priežiūra, todėl šią sritį perdavus kuruoti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai tikėtina, kad vaiko vidutinės priežiūros vykdymas pagerėtų.

Reorganizavus senus specialiuosius vaikų globos namus ir įsteigus naujus, 2008 m. pradėjo veikti 7 nepilnamečių socializacijos centrai: Vilniaus apskrityje - Čiobiškio, Vėliučionių ir Vilniaus vaikų socializacijos centras (mergaitėms); Kauno apskrityje – po vieną socializacijos centrą berniukams ir mergaitėms; Šiaulių ir Panevėžio apskrityse - po vieną vaikų socializacijos centrą berniukams. 2009 m. steigti analogiškas įstaigas buvo

numatyta Alytaus, Klaipėdos, Utenos, Tauragės, Marijampolės ir Telšių apskrityse. Tačiau dėl pinigų stygiaus ir 2010 m. apskričių valdymo reformos socializacijos centrų kūrimas buvo sustabdytas Salantuose, Žagarėje, Gelgaudiškyje ir kt. Ketinimai steigti socializacijos centrus daugeliu atvejų susilaukė priešiškos vietos bendruomenių reakcijos. Ši aplinkybė gali būti vertinama kaip VMVPĮ 4 str. 7 d. įtvirtinto principo - vietos bendruomenės įtraukimo į vaiko priežiūros ir socialinės integracijos procesą – įgyvendinimo trūkumas ir kaip teisėsaugos ar vietos savivaldos institucijų darbo nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos srityje įvertinimo rezultatas, pasireiškiantis visuomenėje susiformavusia teisinio nihilizmo apraiška neigti valdžios inicijuotus socialinius procesus. Priėmus VMVPĮ, socializacijos centrų teritorinio pasiskirstymo problema liko neišspręsta. Tuo buvo pažeistas dar vieno VMVPĮ principo – vykdyti vaiko priežiūrą kuo arčiau jo gyvenamosios vietos - įgyvendinimas [11, 4str. 6 d.].

3. Vaiko vidutinės priežiūros priemonių įgyvendinimas

Remiantis VMVPĮ 8 str. 3 d. nuostata vidutinę priežiūrą skirti vaikui, kuriam pritaikius minimalios priežiūros priemones nebuvo pasiekta teigiamų jo elgesio pokyčių, padidėja savivaldybių ir mokymo įstaigų atsakomybė tinkamai iširti vidutinės priežiūros poreikį, įvertinti vaiko asmenybę, parengti vidutinei priežiūrai skirti reikalingus dokumentus ir visapusiškai išnaudoti minimalios priežiūros galimybes. Kadangi savivaldybių atliekamos funkcijos yra svarbios, įgyvendinant vaiko vidutinę priežiūrą, reikalinga atskirai aptarti šių įstaigų veiklą.

Vaiko vidutinės priežiūros taikymas savivaldybės lygiu. Savivaldybėms buvo pavestos naujos funkcijos - sudaryti administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupes (toliau – Darbo grupė) iš teritorinės policijos įstaigų, vaiko teisių apsaugos tarnybų, socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos ir kitų institucijų, dalyvaujančių prevencinėje veikloje, atstovų. Šių grupių paskirtis – koordinuoti socialinio ugdymo, prevencijos įgyvendinimą savivaldybėje, surinkti informaciją, būtiną sprendimui dėl minimalios ar vidutinės priežiūros priemonių vaikui skyrimo priimti. Darbo grupių veiklai buvo numatyta iš Valstybės biudžeto skirti 3 mln. Lt., tačiau šios lėšos nei 2008 m. nei 2009 m. neskirtos [12]. Nepaisant to, kad lėšos nebuvo skirtos, įstatymui įgyvendinti ir Darbo grupių veiklai administruoti etatus iš savo biudžeto įsteigė Kėdainių, Švenčionių, Telšių rajonų ir Vilniaus savivaldybės [16]. Dauguma savivaldybių dėl finansinių problemų vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros administravimo funkcijas paskirstė įvairių skyrių specialistams: švietimo skyrių, pedagoginių psichologinių tarnybų, vaiko teisių apsaugos tarnybų, juridinio ir kitų skyrių darbuotojams. Kai kuriose savivaldybėse darbuotojams už papildomų funkcijų atlikimą mokami 10–20 proc. atlyginimo dydžio priedai. 2009 m. Darbo grupėse iš viso dirbo 578 nariai, įvyko 391 posėdis dėl vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros skyrimo ir 119 posėdžių dėl bendros prevencinės veiklos savivaldybėje koordinavimo [12].

Savivaldybės 2008 m. minimalios priežiūros priemonės skyrė 165 vaikams, 2009 m. – 481 vaikui, iš jų 328 vaikams taikytos kelios tarpusavyje suderintos priemonės. Dažniausiai minimalios priežiūros priemonės skirtos vaikams, darantiems žalą, keliantiems pavojų aplinkiniams ir nelankantiems mokyklos. Reikšminga, jog 128 minimalios priežiūros priemonės buvo skirtos vaikams, padariusiems nusikaltimo ar baudžiamojo

nusižengimo požymių turinčią veiklą, 137 priemonės - vaikams, nuolat darantiems administracinės teisės pažeidimo požymių turinčias veiklas, 48 priemonės – vaikams, padariusiems administracinį teisės pažeidimą, tačiau negavusiems administracinės nuobaudos (už tokio pobūdžio veiklas galima skirti ir vidutinę priežiūrą) [18]. Šie skaičiai rodo, jog nepilnamečių, kuriems galėtų būti taikoma vidutinė priežiūra, netrūksta. Darytina išvada, jog esamas teisinis reglamentavimas nėra išsamus ir pakankamas vaikams priskirti probleminio elgesio rizikos grupei bei įvertinti minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių bei institucijų poreikį.

Savivaldybių 2009 m. taikytos minimalios priežiūros priemonės: specialisto konsultacijos vaikui – 386 priemonės, įpareigojimas lankyti mokyklą – 370 priemonės, įpareigojimas dalyvauti reabilitacijos programose - 144 priemonės, įpareigojimas lankyti dienos centrus – 85 priemonės [18]. Pažymėtina, jog 2008-2009 mokslo metais minimalios priežiūros priemonės iš viso nebuvo taikytos Elektrėnų, Jurbarko, Neringos, Pagėgių, Rietavo, Šalčininkų ir Širvintų savivaldybėse, taikytos vienam vaikui Druskininkų, Skuodo ir Visagino savivaldybėse. Savivaldybės 2009 m. teismams pateikė 223 prašymus dėl vidutinės priežiūros skyrimo, iš jų 146 buvo patenkinti [18].

2009 m. savivaldybių darbuotojų apklausos duomenimis [12], tinkamai įgyvendinti įstatymą trukdo daugelis neišspręstų su VMVPĮ įgyvendinimu susijusių klausimų, kurių analizė leidžia apibendrintai išskirti pagrindines problemas. Pirma, dėl specialistų trūkumo negalima organizuoti vaikui tinkamos pagalbos, minimalios priežiūros priemonių skyrimo ir vykdymo. Ne visose savivaldybėse yra pedagoginės psichologinės tarnybos (jų neturi 23 savivaldybės), daugelyje mokyklų nėra psichologo etatų. Trūksta metodinių rekomendacijų, kvalifikacijos tobulinimo seminarų, mokymų specialistų, atsakingų už vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sritį. Antra, Prevencinio darbo koordinavimo grupės daugiausia sudarytos visuomeniniais pagrindais, jų funkcijos paskirstytos įvairių skyrių specialistams, todėl jos neturi galimybių laiku surinkti visos informacijos apie vaiką ir kokybiškai ištirti minimalios ir vidutinės priežiūros poreikį savivaldybėje. Šiame kontekste abejotinas VMVPĮ 10 str. 2 d. nuostatos, įpareigojančios darbo grupes surinkti visą vaiko vidutinei priežiūrai skirti reikalingą informaciją per 5 darbo dienas, pagrįstumas. Formalus reikalavimas laikytis nustatyto termino gali versti savivaldybes atmetinai atlikti šią ypatingai svarbią užduotį. Trečia, nepakankamai išplėtotas resocializacijos paslaugų teikėjų tinklas (trūksta dienos centrų, vaikų užimtumo centrų, transporto priemonių nuvykti į esamas įstaigas), ypač kaimo vietovėse, į kurias būtų galima nukreipti vaikus. Ketvirta, VMVP įstatymui trūksta apibrėžtumo ir konkretumo. Trūksta poįstatyminių teisės aktų, kuriuose būtų aiškiau išdėstyta įstatymo nuostatų įgyvendinimo tvarka. Kol kas nėra tiksliai reglamentuota, kur turi būti nukreipiamas vaikas, jeigu apskrityje nėra socializacijos centro arba kai nėra vietų socializacijos centre. Penkta, per mažai numatyta minimalios priežiūros priemonių, o esamos neveiksmingos, nes paprastai savivaldybės jas vykdyti skiria tų pačių mokymo įstaigų pedagogams ar socialiniams darbuotojams. Pavyzdžiui, dažniausiai taikomas minimalias priežiūros priemonės (specialisto konsultacija arba įpareigojimas mokytis) turi vaiko mokykla. Taip susidaro „užburtas ratas“: mokykla nepajėgia susitvarkyti su vaiku ir prašo, kad padėtų savivaldybė. o ši vaiko minimalią priežiūrą gražina mokyklai. Darytina išvada, kad savivaldybėse nesukurta minimalios priežiūros priemonių sistema, nėra minimalios priežiūros modelio. Tai yra viena iš priežasčių, dėl ku-

rios daugėja probleminio elgesio vaikų ir didėja vidutinės priežiūros įstaigų poreikis. Taip pat vaikai dažnai siunčiami į socializacijos centrus pakoreguoti elgesį, nesuteikus jiems ir jų šeimoms reikiamos pagalbos gyvenamojoje vietoje. Iš dalies tai patvirtina faktas, kad 2009 m. net 96 kartus (tai sudaro 20,3 proc. visų taikytų minimalios priežiūros priemonių) buvo kreiptasi į teismą dėl leidimo skirti vaikui vidutinės priežiūros priemonę kai pritaikius jam minimalią priemonę, nepavyko pasiekti teigiamų jo elgesio pokyčių [18].

Vaiko vidutinės priežiūros taikymas vaikų socializacijos centruose. Vidutinė priežiūra gali būti skiriama vaikui nuo 14 metų. Jaunesniam vaikui ši priemonė gali būti skiriama tik išimtiniais atvejais, kai vaiko elgesys kelia realų pavojų kitų žmonių gyvybei, sveikatai ar turtui (VMVPĮ 7 str. 2 d.). Pastebima, kad šio amžiaus vaikų daugėja: 2010 m. liepos 1 d. socializacijos centruose gyveno 13,6 proc. vaikų, neturinčių 14 metų, 2008 m. – 10,2 proc. tokių vaikų [18]. Tikėtina, kad jaunesnio amžiaus vaikams struktūrizuojant aplinką yra didesnė galimybė padėti tinkamai resocializuotis nei 16-17 metų sulaukusiems jaunuoliams. Tačiau, kita vertus, ši aplinkybė skatina pasidomėti, ar visos minimalios priežiūros taikymo galimybės buvo reikiamai išnaudotos, kad mažamečiui būtų skirta vidutinė priežiūra.

Maksimalus vidutinės priežiūros taikymo laikas – 3 metai (bet ne ilgiau, kol vaikui sueis 18 metų). Minimalus terminas įstatymu nereglamentuotas. Priežiūros laiką siūlo savivaldybės administracijos direktorius prašyme teismui dėl leidimo skirti vaikui vidutinę priežiūrą. Praktika rodo, kad pakankamai dažnai siūlomas maksimalus 3 metų terminas, detaliau nemotyvuojant pasirinkto sprendimo, trumpinamas labai retai. Pavyzdžiui, 2009 m. vidutinės priežiūros termino pratęsimo atvejų buvo 10, o panaikinimo prieš terminą - tik vienas [18]. Šio reiškinio priežastis galima išvelgti nelanksčiai skiriant ir nutraukiant vaiko vidutinę priežiūrą: sprendimą dėl priežiūros priemonės vaikui pakeitimo VMVPĮ 10 str. nustatyta tvarka priima savivaldybės administracijos direktorius, gavęs teismo leidimą. Tai reiškia, jog visa procedūra, kuri buvo atlikta siunčiant vaiką į centrą, kartojama iš naujo, o tai paprastai užsitęsia ilgą laiką. Todėl socializacijos centrų vadovams paprasčiau nesikreipti su prašymais dėl vidutinės priežiūros terminų pakeitimo. Psichologų nuomone, vaiko atidavimas 3 metams į uždaro režimo įstaigą gali sukelti ilgalaikes neigiamas pasekmes turinčius emocinius išgyvenimus, nes paaugliui 3 metai – labai ilgas laiko tarpas, darantis stiprų poveikį vaiko asmenybės raidai [3; 4]. Todėl būtų tikslinga teisės normomis reglamentuoti vidutinės priežiūros termino nustatymo kriterijus ir įstatyme numatyti vaikui skiriamos vidutinės priežiūros priemonės minimalų terminą.

Vaikų socializacijos centruose, 2010 m. liepos 1 d. duomenimis, glbojami 193 nepilnamečiai (žr. 2 lentelę). Pažymėtina, jog į centrus vaikai patenka beveik iš visų apskričių. Pavyzdžiui, Vilniaus vaikų socializacijos centre yra vaikų iš 10 apskričių, Vėliučionių – iš 7 apskričių, Čiobiškio – iš 6 apskričių, Kauno apskrities socializacijos centre - 8 vaikai iš Klaipėdos apskrities [18]. Tai rodo, jog teritorinis vidutinės priežiūros įstaigų pasiskirstymo klausimas išlieka aktualus.

VMVPĮ priėmimas, kaip buvo tikėtasi, neišsprendė vaikų komplektavimo socializacijos centruose problemas. Nors nepilnamečių, kuriems buvo reikalinga vidutinė priežiūra, apskrityse netrūko, tačiau įstaigos 2008 m. buvo pustuštės. 2008 m. į jas buvo nusiųsti 99 vaikai, iš jų 82 vaikai išsiųsti savivaldybių teikimu, 17 – pagal BK. Pavyzdžiui, Gruzdžių vaikų socializacijos centre iki 2008 m. rugsėjo buvo ugdoma tik 10 vaikų. Šiuo metu vaikų

socializacijos centruose 19 proc. vietų yra neužpildytų (žr. 2 lentelę), ypač daug laisvų vietų yra Vilniaus (30 proc.) ir Vėliučionių (26 proc.) vaikų socializacijos centruose. Nagrinėjant socializacijos centrų, kaip viešąsias paslaugas teikiančių įstaigų veiklą, aktualus tampa šių įstaigų teikiamų paslaugų poreikio klausimas. Tikėtina, jog vaikų trūkumas socializacijos centruose sudaromas dirbtinai dėl to, jog dėl poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių vidutinės priežiūros skyrimo mechanizmą, trūkumo savivaldybės delsia kreiptis į teismus dėl vidutinės priežiūros skyrimo ir į socializacijos centrus siunčia tik po kelias baudžiamąsias bylas turėjusius 16-17 metų paauglius (netiesiogiai tą patvirtina faktas, jog ši amžiaus grupė socializacijos centruose yra gausiausia). Greta šių priežasčių, tikėtina, jog komplektavimo problemą gali lemti BK 92 str. nuostata, leidžianti teismui atidėti paskirtos bausmės vykdymą nepilnamečiui, paskiriant jam BK 82 str. numatytas auklėjamojo poveikio priemones, išskyrus priemonę - atidavimą į specialiąją auklėjimo įstaigą. Manytina, jog BK 92 str. nuostata yra redaguotina, įteisinant galimybę nepilnamečiui skirti vidutinę priežiūrą jam skirtos bausmės atidėjimo atveju.

2 lentelė. **Vaikų, gyvenančių socializacijos centruose, skaičius**
(2010 m. liepos 1 d. duomenys)

Socializacijos centrai (s. c.)	Iš viso vaikų 2009 ir 2010 m.		Vaikų sk. pagal amžių 2009 m.			Vaikų sk. pagal amžių 2010 m.			Laisvų vietų skaičius 2009 ir 2010 m.	
	2009	2010	iki 14	14-15	16-17	iki 14	14-15	16-17	2009.	2010
Vilniaus vaikų s. c.	31	35	0	8	23	1	12	22	19	15
Vėliučionių vaikų s. c.	31	37	0	16	15	0	10	27	19	13
Čiobiškio vaikų s. c.	26	26	9	11	6	8	12	6	4	4
Gruzdžių vaikų s. c.	25	24	5	8	12	6	9	8	0	1
Kauno apskrities vaikų s. c.	22	28	3	10	9	3	12	13	8	2
Kauno vaikų s. c. „Saulutė“	21	19	2	7	12	2	8	9	3	6
Panevėžio apskrities s. c.	22	24	5	9	9	5	13	6	3	1
Iš viso	178	193	15	69	86	25	76	91	56	44

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal socialinės pedagoginės psichologijos centro duomenis.
<http://www.sppc.lt/index.php?190830911>

Siekiant išsiaiškinti vidutinės priežiūros taikymo galimybes socializacijos centruose, 2010 m. balandžio mėn. straipsnio autoriaus buvo atlikta centrų direktorių struktūrizuota apklausa (respondentams telefonu buvo pateikti 30 klausimų). Remiantis apklausos, socializacijos centrų nuostatų bei teisės aktų analize galima išskirti kelias vaiko resocializacijos problemas. Pirma, neefektyvi lėšų skirstymo sistema. Socializacijos centre vaiko išlaikymui, ugdymui finansai skiriami iš valstybės biudžeto programinių lėšų. Be to, savivaldybės iki rugsėjo 1 d. paskirsto lėšas mokymo įstaigoms pagal mokinių skaičių (mokinio krepšelis). Jeigu vaikas siunčiamas į socializacijos centrą viduryje mokslo metų, mokiniui skirti pinigai lieka mokyklose, kurių vadovai dažnai delsia informuoti ŠMM apie vaiko

išvykimą. Antra, probleminiai yra socializacijos centrų ir vaiko atstovų pagal įstatymą santykiai. Socializacijos centruose apie 40 proc. nepilnamečių yra atvykę iš vaikų globos namų, likusieji - iš šeimų arba šeimynų. Centrai vykdo tik laikinąją vaiko globą, todėl vaiko atstovų pagal įstatymą teisės ir pareigos galioja ir vykdant vaiko vidutinę priežiūrą (tėvai ir globos įstaigos gauna išmokas už vaiką). Tad būtina užtikrinti jų įgyvendinimą ir gaunamų lėšų panaudojimą pagal paskirtį. Praktika rodo, jog ypatingai daug problemų kyla bendradarbiaujant su vaikų globos namais: dauguma įstaigų, motyvuodamos dideliu atstumu tarp centrų ir globos namų, nepalaiko ryšių su vaiku, nesidomi vaiko elgesio pokyčiais, neskiria jiems dienpinigių, vengia priimti vaikus atostogų metu. Šiai problemai spręsti reikalinga įteisinti įstatyminių atstovų atsakomybę už vaiko priežiūrą ir nustatyti atsakingų savivaldybių struktūrinių padalinių atitinkamos priežiūros vykdymą. Trečia, nėra bendrų socializacijos centrų veiklą reglamentuojančių nuostatų. Šiuo metu įstaigos vadovaujasi apskrities viršininko patvirtintais socializacijos centrų nuostatais, kurių vidaus tvarkos taisyklės, skatinimo ir drausminimo sistema, atostogų suteikimo tvarka skirtingai reglamentuotos. Todėl tikslinga parengti bendrą vaikų socializacijos centro veiklos modelio aprašymą, kuris būtų naudojamas visuose centruose. Ketvirta, VMVPĮ nėra aiškiai įvardyta, kokie vaikai gali patekti į socializacijos centrus. Tik socializacijos centrų nuostatuose pažymėta, kad nepriimami vaikai, turintys vidutinę ir sunkią psichinę ar fizinę negalią. Prieš siunčiant vaiką į socializacijos centrą, reikia įvertinti jo sveikatą. Kadangi dokumentams sutvarkyti savivaldybėms skiriamas ribotas laikas, dažnai psichiatras, tikrindamas vaiko sveikatą, apsiriboja pažyma, jog vaikas nebuvo lankęsis pas specialistą. Šios aplinkybės į socializacijos centrus leidžia patekti vaikams, turintiems ne tik elgesio problemų, bet ir komunikacijos, intelekto ir kt. sutrikimų. Penkta, socializacijos centrams trūksta socialinių pedagogų individualiai dirbti su vaikais, pavyzdžiui, Gruzdžių socializacijos centre nėra psichologo etato; direktorių nuomone, centruose būtini teisininkų etatai, apsaugos darbuotojai (2009 m. užfiksuoti 9 vaikų pabėgimo iš socializacijos centrų atvejai).

Taigi galima teigti, kad vaikui daugeliu atvejų dėl subjektyvių priežasčių socializacijos centruose nėra tinkamai suteikiama jam reikalinga vidutinės priežiūros lygio pagalba. Dėl šios priežasties vaikas, kuriam reikalinga ši pagalba dėl savo elgesio gali atsidurti maksimalios priežiūros sistemoje.

Išvados

1. Nepilnamečių nusikalstamumo problemos tinkamu sprendimo būdu laikytina efektyviai veikianti nepilnamečių resocializacijos minimalios ir vidutinės priežiūros įstaigų ir priemonių sistema. Kuriant šią sistemą buvo siekiama, kad ji atitiktų nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus: JT *Vaiko teisių konvencija*, JT rekomendacinio pobūdžio dokumentų nuostatas. Resocializacijos sistema buvo kuriama plėtojant nepilnamečių justicijos reformą Lietuvoje bei įgyvendinant *Nepilnamečių justicijos 1999-2002 ir 2004-2008 metų programas*.

2. 2007 m. priimtas *Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* sudarė pagrindą sukurti vieningą sistemą dirbti su elgesio problemų turinčiais vaikais. Tačiau uždelstas įstatymo priėmimas stabdė Nepilnamečių justicijos programose numatytą resocializacijos sistemos kūrimą ir nepilnamečių vidutinės priežiūros įstaigų reorganizaciją.

3. Išanalizavus nepilnamečių resocializacijos vidutinės priežiūros įstaigų ir priemonių sistemą Lietuvoje, nustatyta, jog delinkventų vaikų resocializacijos (vidutinės priežiūros priemonių) sistema veikia neefektyviai. Pagrindiniai identifikuotos problemos komponentai: 1) poįstatyminių aktų, reglamentuojančių VMVPI įgyvendinimą, trūkumas; 2) savivaldybėse dar nesukurta minimalios priežiūros priemonių sistema, nėra minimalios priežiūros modelio: vaikas siunčiamas į socializacijos centrą koreguoti savo elgesį, nesuteikus jam bei jo šeimai reikiamos pagalbos gyvenamojoje vietoje; 3) neišspręstas vidutinę priežiūrą taikančių įstaigų teritorinio pasiskirstymo klausimas: apskrityse neįsteigti planuoti vaikų socializacijos centrai; 4) dėl subjektyvių priežasčių (poįstatyminių teisės aktų, kvalifikuotų specialistų trūkumo, ribotos galimybės tobulinti kvalifikaciją, lėšų stygiaus) nepilnamečiai patenka į vidutinės priežiūros įstaigas, kuriose programos nėra skirtos vaikui reintegruoti į visuomenę ir kt., vaikui nėra tinkamai suteikiama vidutinės priežiūros lygio pagalba socializacijos centruose.

Literatūra

1. Berns R. M. *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika. 2009.
2. Drakšienė A., Drakšas R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas. 2008.
3. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. *Asmenybės ir bendravimo psichologija*. Vilnius, 2002.
4. Juodraitis A. *Deviantinio elgesio vaikai: pedagoginės-psichologinės problemos*. Šiauliai, 1998.
5. Jungtinių Tautų nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairės (Rijado gairės). Jungtinių tautų dokumentų rinkinys: nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija: standartai ir normos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, 377-390. http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Rijado%20gaires.htm [2010-06-24].
6. Jungtinių Tautų nepilnamečių, kuriems atimta laisvė, apsaugos taisyklės (Havano taisyklės). Jungtinių tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, 391-410. http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Havano%20taisykles.htm [2010-06-08].
7. Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių justicijos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės). Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras. http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/Pekinotaisykles%20red.htm [2010-06-17].
8. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.
9. Leliūgienė I. *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija. 1997.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
11. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 80-3214.
12. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo problemos. <http://www.lsa.lt/index.php?3916363210> [2010-05-11]
13. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaita. <http://www3.lrs.lt/docs2/YJLRZAAT.PDF> [2010-06-01].
14. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33-807.

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. nutarimas Nr. 600 *Dėl nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo*. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 83-3008.
16. Merkys G., Ruškus J., et al. *Nepilnamečių resocializacija. Priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija Lietuvoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2002.
17. Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo koncepcija. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 47-2080.
18. *Vidutinės priežiūros taikymas vaikų socializacijos centruose*. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. <http://www.sppc.lt/index.php?190830911> [2010-06-17].
19. Specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų laikinieji nuostatai. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 39-971
20. *Vaikų nusikalstamumas 2010-01-01* Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/7_Nusikalst20100210.doc [2010-06-15].

Kęstutis Vitkauskas

Resocialization of Delinquent Children in the System of the Average Care for the Juvenile

Summary

The article analyses problems related to the development of the system of resocialization of delinquent behaviour underage and child's average care based on legal acts, analysis of programmes of Underage Justice as well as the data of sociological investigations. The paper deals with the following issues: situation of juvenile delinquency in Lithuania; trends of the system development of child's resocialization; application problems of the Law on Child's Minimum and Average care; activities of children socialization centres and cases of infringement of the rights of the underage living there. The conclusion drawn from the article is that the system of average care for the underage functions ineffectively. The main causes of this problem are as follows: legal basis is not duly regulated; structure of the institutions providing average care for the child is still under development, lack of skilled specialists, limited possibilities to improve professional skills, insufficient cooperation between departments.